Olsztyn, dn. 16 listopada 2024 r.

prof. dr hab. Marcin Wawruk
Wydział Sztuki
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Sprawozdanie opiekuna artystycznego – promotora

w przewodzie doktorskim mgr Bożeny Belcarz, w dyscyplinie artystycznej „Sztuki muzyczne" na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Sylwetka doktorantki

mgr Bożena Belcarz, ur. 31 marca 1970 r. w Sztumie, jest cenioną w środowisku chóralnym dyrygentką i edukatorką muzyczną o przeszło trzydziestoletnim stażu i nieprzeciętnych osiągnięciach. Rozpoczynała studia na kierunku Wychowanie Muzyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie w 1989 roku bez formalnego przygotowania muzycznego, mając już za sobą roczny staż w charakterze instruktora muzycznego w Młodzieżowym Domu Kultury w Sztumie (uczyła tam gry na gitarze, prowadziła dziecięce i młodzieżowe zespoły wokalno-instrumentalne, zdobywała nagrody na wojewódzkich festiwalach muzycznych). W tym samym roku podjęła także naukę w PSM II st. im. F. Chopina w Olsztynie w klasie śpiewu. Studiowała w klasie dyrygowania prof. Benedykta Błońskiego, podejmując jednocześnie intensywną praktykę w licznych zespołach chóralnych prowadzonych przez wykładowców kierunku Wychowanie Muzyczne: Chóru ART im. prof. Wiktora Wawrzyczka (pod dyr. Benedykta Błońskiego), chóru kameralnego „Collegium Novum" (pod dyr. Lechosława Ragana), zespołu wokalno-instrumentalnego „Ten Sing" (pod kier. Marcina Wawruka), ale także w Polsko-Niemieckiej Akademii Chóralnej „In Terra Pax" w Międzyzdrojach, co miało decydujący wpływ na kształtowanie jej drogi zawodowego rozwoju.

Uzyskała dyplom magistra w roku 1995, ale jeszcze w trakcie studiów założyła swój pierwszy zespół chóralny „Every Late" w Sztumie (1993), z którym zdobywała nagrody na konkursach ogólnopolskich i międzynarodowych. W późniejszych latach stale rozwijała swoje kompetencje dyrygenckie i wokalne, uzyskując dyplomy Podyplomowego Studium Emisji Głosu w Akademii Muzycznej w Bydgoszczy (1996) oraz Akademii Muzycznej w Poznaniu na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Rytmiki i Edukacji Muzycznej (2003), biorąc udział w seminariach dyrygenckich i kursach mistrzowskich (m. in. u prof. Erica Ericsona w Rendsburgu – 1996). W trakcie swojej kariery chórmistrzowskiej powołała do życia kilka zespołów odnoszących znaczące sukcesy: chór żeński „Semper Cantantes" w Malborku, zespół muzyki dawnej „Amantes Cantare" w Malborku, „Como

Antes“ w Gdyni, od roku 2006 prowadziła także malborski chór mieszany „Lutnia“. Znaczna część jej aktywności artystycznej koncentruje się wokół muzyki Średniowiecza, w tym – tradycji benedyktyńskiego chorału gregoriańskiego. Zdobyła w sumie kilkadziesiąt nagród na prestiżowych konkursach chóralnych w kraju i za granicą oraz kilkanaście nagród indywidualnych dla najlepszego dyrygenta.

Bożena Belcarz uzyskała stopień nauczyciela dyplomowanego, jest też laureatką Nagrody I st. Ministra Edukacji Narodowej za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej. W środowisku muzycznym Pomorza Gdańskiego jest znana jako niestrudzona animatorka inicjatyw artystycznych: festiwali muzyki dawnej, widowisk muzycznych i koncertów z udziałem wybitnych solistów oraz zespołów, realizowanych w gotyckiej scenerii zabytków Malborka i stymulujących ekspresję artystyczną lokalnej społeczności. Wielu jej wychowanków kontynuowało rozwój na studiach muzycznych w Gdańsku, Bydgoszczy, Katowicach i Olsztynie, w Studium Wokalno-Aktorskim przy Teatrze Muzycznym w Gdyni, w Prywatnej Szkole Sztuki Wokalnej w Poznaniu oraz w PSM II st. w Gdańsku, a także rozwijało dalej śpiewaczą pasję w zespołach chóralnych (w Warszawie, Gdańsku, Olsztynie, etc.).

Przebieg przewodu doktorskiego

Wniosek mgr Bożeny Belcarz o wszczęcie przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuki muzycznej, w dyscyplinie artystycznej – Dyrygentura, który wpłynął do Wydziału Sztuki UWM w Olsztynie wraz ze stosowną dokumentacją, został rozpatrzony przez Komisję Doktorską w dniu 06 września 2013 r. Komisja, w głosowaniu tajnym, przychyliła się do wniosku i przekazała go do rozpatrzenia Radzie Wydziału Sztuki UWM, która na posiedzeniu w dniu 09 września 2013, uchwałą nr 53/2012/13 otworzyła przewód doktorski mgr Bożeny Belcarz. Jednocześnie zatwierdzono temat rozprawy doktorskiej w brzmieniu: „Ewolucja techniki wokalnej od chorału gregoriańskiego do współczesności na przykładzie hymnu *Te Deum*”, a także zatwierdzono promotora pracy doktorskiej, prof. dr hab. Marcina Wawruka (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) oraz recenzentów przewodu doktorskiego w osobach prof. zw. dr hab. Janusza Staneckiego (Akademia Muzyczna im. F Nowowiejskiego w Bydgoszczy) i prof. dr hab. Honoraty Cybuli (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). Rada Wydziału zatwierdziła także dyscypliny, z których doktorantka miała być egzaminowana: dyscyplina kierunkowa – dyrygentura, dyscyplina dodatkowa – historia sztuki, język nowożytny – język angielski.

W dniu 14 października 2012 roku, w kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Malborku odbył się koncert pt. „Te Deum“ w wykonaniu Chóru Mieszanego „Lutnia“ pod dyrekcją mgr Bożeny Belcarz z udziałem solistów oraz instrumentalistów, stanowiący artystyczną część jej przewodu doktorskiego. W programie wykorzystano utwory sakralne

szerokim przekroju historycznym i stylistycznym, od śpiewów gregoriańskich po współczesne motety.

W koncercie zaprezentowano następujące kompozycje:

1. Anonim (XIII w.) – *Alle psallite cum luya*
2. chorał dominikański (XIII w.) – *Te Deum*
3. Anonim – *Veni Sancte Spiritus*
4. Andrzej Koszewski (1963) – *Zdrowaś Królewno wyborna*
5. Józef Świder (1977) – *Czego chcesz od nas Panie*
6. Gunnar Eriksson (1998) – *Salve Regina (To the Mothers in Brazil)*
7. Józef Świder (2007) – *Te Deum*

Komisja Doktorska pod przewodnictwem prof. Benedykta Błońskiego dopuściła także jako uzupełniający materiał badawczy w przewodzie doktorskim mgr Bożeny Belcarz nagranie audiowizualne innego koncertu doktorantki, który odbył się w tym samym miejscu (kościół p. w. św. Jana Chrzciciela w Malborku) w dniu 11 czerwca 2009. W jego programie wykorzystano barokową kantatę *Te Deum* Marc Antoine Charpentiera (1692 r.). Plik cyfrowy z zapisem utworu został dołączony do egzemplarza pracy doktorskiej na nośniku elektronicznym.

Egzaminy doktorskie mgr Bożeny Belcarz zostały przeprowadzone w wyznaczonym przez Komisję Doktorską terminie 12 czerwca 2014 r., a komisje egzaminacyjne w obrębie poszczególnych dyscyplin (dyrygentura, historia sztuki, język angielski) oceniły wynik egzaminu pozytywnie.

W związku trudną sytuacją rodzinną mgr Bożeny Belcarz, po zrealizowaniu części artystycznej przewodu prace nad jej teoretycznym opisem uległy zahamowaniu. Sytuację skomplikował w roku 2016 wypadek komunikacyjny promotora pracy doktorskiej prof. dr hab. Marcina Wawruka, który przez 18 miesięcy był wyłączony z działalności zawodowej, a także kryzys pandemiczny trwający od 2020 do 2022 roku. Wznowienie prac nad dokończeniem rozprawy nastąpiło dopiero pod koniec roku 2022, a zatwierdzone przez promotora egzemplarze rozprawy wpłynęły do Wydziału Sztuki UWM w lipcu 2024 roku.

Opis rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska mgr Bożeny Belcarz pt. „Ewolucja techniki wokalnej od chorału gregoriańskiego do współczesności na przykładzie hymnu *Te Deum*" została przekazana wyznaczonym recenzentom do oceny. Każdy z egzemplarzy był uzupełniony o nośnik pamięci elektronicznej z nagraniami utworów poddanych ocenie, zarejestrowanych przez

zespoły wykonawcze pod dyrekcją doktorantki. Dołączono także pliki cyfrowe rozprawy doktorskiej oraz partytur wykorzystanych w koncertach. Praca podejmuje zagadnienie ewolucji historycznych praktyk wokalnych w oparciu o współczesne koncepcje fizjologicznych i akustycznych podstaw śpiewu. Opisano także genezę śpiewu kościoła chrześcijańskiego oraz charakterystykę głównych stylów wokalnych i poglądy postaci kluczowych dla rozwoju sztuki wokalnej. Postępowaniem badawczym objęto etap przygotowania i realizacji dzieła artystycznego, pod kątem strategii nauczania technik wokalnych we współczesnych zespołach chóralnych, z punktu widzenia chórmistrza.

Szczegółową, merytoryczną ocenę pracy pozostawiam recenzentom, wyznaczonym przez Radę Wydziału Sztuki UWM, natomiast jako promotor doktorantki pragnę zwrócić uwagę na ważny aspekt długiego, żmudnego i niewątpliwie trudnego dla wszystkich zaangażowanych stron doświadczenia, jakim było powstawanie tej rozprawy doktorskiej. Pani Bożena Belcarz podczas kwerendy materiałów źródłowych stanęła przed problemem znikomej ilości pozycji bibliograficznych w języku polskim, wobec czego podjęła trud analizy dostępnej literatury anglojęzycznej z obszaru techniki wokalnej, fizjologii i akustyki głosu śpiewaczego oraz śpiewu w ujęciu historycznym. Pozwoliło to wprawdzie na znaczne wzbogacenie rozdziałów teoretycznych rozprawy o informacje płynące z najnowszych badań naukowych w tych dziedzinach oraz szersze, interdyscyplinarne spojrzenie na zagadnienia wokalne, traktowane dotąd bardzo wybiórczo i utylitarnie, jednak w związku z koniecznością przekładu tekstów na język polski, przyczyniło się do znacznego wydłużenia procesu przygotowania pracy.

Istotnym mankamentem tego działania była konieczność znalezienia adekwatnej terminologii dla specyficznych pojęć nie występujących w języku polskim. W przedłożonej pracy występują zatem określenia i zwroty zapożyczone z innych dziedzin nauki, bądź adaptowane z anglojęzycznej literatury przedmiotu, nie mające ustalonych odpowiedników w polskiej nomenklaturze wokalnej. Mogło to mieć także pewien wpływ na ukształtowanie dość zawiłego i hermetycznego języka wywodu doktorantki. Niemniej chciałbym podkreślić wagę unikalnego ujęcia zjawisk wokalnych dokonanego przez Bożenę Belcarz, która z jednej strony dokonuje precyzyjnej analizy sposobu zachowania kluczowych elementów traktu głosowego w kontekście poszczególnych stylów śpiewu kościelnego, z drugiej zaś, daje czytelnikowi spojrzenie z nowej perspektywy na śpiew i relacje wewnątrz zespołu chóralnego. Wymagało to użycia narzędzi i aparatu pojęciowego spoza obszaru tradycji wokalnej i może potrzebować czasu na wypracowanie bardziej przystępnego opisu. Uważam również za duży walor tej pracy przedstawienie zjawisk wokalnych w kontekście sfery etycznej (duchowej). Dzięki niemu zagadnienia techniki wokalnej zyskują nowy wymiar i głębszy sens, przekraczający ich czysto praktyczne znaczenie i prowadzący zarówno do uzyskiwania oczekiwanych rezultatów artystycznych, jak i do znacznego rozwoju osób i zespołów śpiewaczych również w sferze pozamuzycznej. Śpiew chóralny staje się w takim ujęciu symbolem harmonijnej i symbiotycznej wspólnoty ludzkiej.

Biorąc pod uwagę wszystkie komponenty przedstawionej pracy doktorskiej – dzieła artystycznego i rozprawy – uznaję zatem, że mgr Bożena Belcarz zaprezentowała oryginalną implementację nowoczesnej koncepcji wokalnej w obszarze chóralistyki, wartą dalszego rozwijania, a całość wywodu cechuje samodzielność i rzetelność. Podział treści zastosowany przez doktorantkę w rozprawie oraz przyjęta metodologia nie budzą istotnych zastrzeżeń. Doktorantka wykazała się wiedzą i umiejętnościami, które w pełni dowodzą zdolności do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej. Tym samym, kryteria ujęte w artykule 13 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych zostają spełnione, co upoważnia mnie do postawienia wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgr Bożeny Belcarz przez Radę Dyscypliny Sztuki Muzyczne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

prof. dr hab. Marcin Wawruk